

Anna Kisiel

KU Leuven

Akty mowy

1. Akty mowy w teorii Johna Austina, Johna Searle'a oraz Michaiła Bachtina

Teoria aktów mowy została sformułowana na gruncie filozofii języka w opozycji do tradycyjnego postrzegania języka wyłącznie poprzez sądy twierdzące (asercje), stwierdzające fakty lub opisujące stany rzeczy. Wychodząc z założenia, że język nie służy wyłącznie formułowaniu deklaratywów, lecz pełni wielorakie funkcje społeczne, John Austin (1962) poddał sytuację mówienia oglądowi z perspektywy nadawcy. Pomimo że niedeklaratywnym użyciom języka i jego roli w komunikacji społecznej przyglądali się wcześniej także inni filozofowie języka i językoznawcy (por. teorię gry językowej Ludwiga Wittgensteina, social acts Adolfa Reinacha (1913), organon-model Karla Bühlera (1934) i funkcje komunikacyjne języka Romana Jakobsona czy performatywność Stanisława Śkrabca) (Smith 1990; Kasabova 2010; Żagar i Grgič 2011), to dorobek Austina pozostaje punktem odniesienia w dyskusji nad aktami mowy jako zachowaniami językowymi.

Zasadniczym dziedzictwem Austina jest potrójna perspektywa oglądu sytuacji mówienia. Badacz przypisuje jej trzy aspekty: dwa konwencjonalne (akt lokucyjny i illokucyjny) oraz jeden niekonwencjonalny (akt perlokucyjny). Na akt lokucyjny składają się: dźwiękowa strona wypowiedzi (akt fonetyczny), wypełnienie schematu składniowego, zrealizowanie wymagań semantyczno-formalnych predykatów (akt fatyczny) oraz uporządkowanie tematyczno-rematyczne (akt retencyjny). Sens tak skonstruowanej wypowiedzi ujawnia się w akcie illokucyjnym, tj. w wykonaniu czynności przez wygłoszenie tejże wypowiedzi. Udana illokucja prowadzi do odpowiedniego przyjęcia (odbioru) wypowiedzi, tworzy pewne normatywne stany rzeczy oraz stwarza okazję do zareagowania w określony przez konwencję sposób. Skutki, do jakich prowadzą te dwa konwencjonalne akty, to perlokucja.

Szczególną uwagę Austin poświęca tzw. czasownikom illokucyjnym, tj. czasownikom, które użyte w formie 1. os. cz. teraźniejszego mają moc sprawczą. Austin dzieli je na pięć klas: 1. verdictives (rozstrzygające) służące do wydawania osądu, orzekania o czymś (np. *uznaję, uważam, uniewinniam*); 2. exercitives (wyzwalające) służące do wywierania wpływu czy wydawania praw (np. *mianuję, nominuję, zwalniam*); 3. commissives (zlecające) wskazujące na

zobowiązanie się mówiącego do podjęcia określonych działań (np. *obiecuję, planuję*); 4. behabitives (wyrażające) wskazujące na przyjmowaną postawę lub reakcję na zachowanie innych osób oraz inne ogólnie pojmowane zachowania społeczne (np. *gratuluję, przepraszam*); 5. expositives (wykładniowe) służące do przedstawiania poglądów, przeprowadzania argumentacji oraz wyjaśniania użycia wyrażen (np. *informuję, wątpię, podkreślam*).

Podobnie jak Austin, swoją uwagę na illokucję skierował także John Searle (1969). Czynność illokucyjną definiował on jako wykonanie zaplanowanej rzeczy i poinformowanie odbiorcy o tym, co usiłujemy zrobić, zaś (skonwencjonalizowany) skutek illokucyjny jako zrozumienie wypowiedzi przez odbiorcę. Tym samym Searle wzbogacił teorię Austina o pojęcie intencjonalności oraz kryterium szczerości służące do oceny mocy aktu illokucyjnego. Równocześnie zauważył on, że intencja nadawcy może być przypisana do danego aktu mowy na stałe, niezależnie od sytuacji (akty bezpośrednie, np. *Wyjźdź stąd.*) lub może być uzależniona kontekstowo (akty pośrednie, np. *Ach!*).

Podział aktów mowy Searle'a w zależności od okoliczności i celów danych czynności illokucyjnych został przyjęty jako klarowniejszy od wcześniej zaproponowanego podziału Austina. Searle wyodrębnia akty wyrażające sądy, czyli asercje (np. *Stefan to wspaniały facet.*); akty wpływające na odbiorcę, czyli dyrektywy (np. *Proszę dzwonić.*); akty wyrażające gotowość do podjęcia pewnego działania, czyli komisywy (np. *Będę pisać codziennie.*); akty wyrażające stany emocjonalne nadawcy, czyli ekspresywy (np. *Co za idiota!*), i akty zmieniające stan rzeczy, czyli deklaratywy (np. *Niech się stanie światłość.*) (Zdunkiewicz 2001).

Podobną teorię na gruncie literaturoznawstwa głosił Michaił Bachtin (1986). W swojej koncepcji gatunków mowy twierdził, że każda wypowiedź wykazuje przynależność gatunkową, gatunki zaś są relatywnie trwałe i, pomimo pewnej swobody w modyfikacji wzorców, cechuje je schematyczność. Struktura gatunków jest z kolei skorelowana z otoczeniem kulturowym. Bachtin, podobnie jak Searle, podkreślał rolę intencji mówiącego jako cechę konstytutywną gatunku. Pomimo że badania nad gatunkami sytuują się na pograniczu stylistyki, socjolingwistyki i literaturoznawstwa, to myśl Bachtina miała też wpływ na badania semantyczne prowadzące do ujawniania wzorców kulturowych przez eksplikacje poszczególnych wyrażen fundujących i nazywających akty mowy (Wierzbicka 1999, 2004).

2. Teoria aktów mowy – dyskusja

Tezy Austina i Searle'a przybliżyli czytelnikom polskim liczni badacze (m.in. Pisarkowa 1976; Grodziński 1980; Chrudzinski 1995; Wieczorek 1998; Lipczuk 2000; Zdunkiewicz 2001; Wajszczuk 2005; Wrzos 2007). Poza ogólnym omówieniem teorii aktów mowy podejmowano próbę rozgraniczenia terminów akt mowy i wypowiedź (Antas, Majewska 2006; Matusz 2015), korelacji tego terminu z deiksą, → PRESUPOZYCJĄ i → IMPLIKATURĄ (Cap 2016) czy wreszcie oceny stosowności tłumaczeń anglojęzycznych terminów na język polski (Lipczuk 2000). O podobnym problemie w odniesieniu do gatunków mowy i o nieidentyczności tego terminu z aktami mowy pisały m.in. Mariola Wołk (2004, 2014) czy Joanna Opoka (2003b).

Centralne w teorii Austina pojęcie illokucji wymusiło namysł nad pojęciem znaczenia (Chojak 2006). Anna Wierzbicka (1980) uznała siły illokucyjne za złożone struktury semantyczne, które stanowią komponent eksplikacji, ale które nie muszą być wyrażone przez

formuły performatywne. Andrzej Bogusławski (1974, 1979, 2002), negując podział na siłę illokucyjną i treść propozycjonalną (por. Chrudziński 1995; Chojak 2006), uznaje istnienie pozasemantycznych właściwości wypowiedzi pewnego typu (por. rozkaznik czy Austinowskie performatywy).

Założenie, że pewnego typu mówienie to działanie, zaś akty mowy spełniające funkcję oddziałującą są weryfikowalne na podstawie ich skuteczności (fortunności), rodzi dwojakiego rodzaju problemy. Kontrowersje wzbudziła sama (nie)możliwość oceny prawdziwościowej wypowiedzi niekonstatujących. Kognytywiści na przykład opowiadają się za możliwością przypisania prawdy/fałszu performatywom (Ruta 1995), czemu przeciwstawiają się inni badacze (Pisarkowa 1976; Grodziński 1980). Jeśli jednak zgodzić się, że pewnego typu wypowiedzi nie podlegają wartościowaniu prawdziwościowemu, to do rozważenia pozostaje kwestia reprezentatywów (expositives) – aktów mowy, za pomocą których stwierdza się coś o pewnym stanie rzeczy. Problematyczny okazuje się bowiem rozdział konstatacji (sądów podlegających weryfikacji materialnej, pozbawionych perlokucji) i asertywów (przekonań niepodlegających wartościowaniu prawdziwościowemu, lecz regułom fortunności). Problem, czy każdemu stwierdzeniu można przypisać w strukturze głębokiej predykat ‘mówię, że’ i czy predykat ten zaciera dychotomię opis – działanie, rozważany był przez licznych pragmatyków i semantyków języka (Ajdukiewicz 1975; Bralczyk 1978; Awdiejew 1987; Kalisz 1993; Lipczuk 2000; Nowak 2000).

W odniesieniu do wypowiedzi niekonstatujących dyskusyjne okazały się warunki powodzenia illokucyjnego czy reguły fortunności performatywów, przede wszystkim konwencjonalność warunkująca poprawność i kompletność procedury oraz intencjonalność jako składnik odpowiednich warunków komunikacyjnych (Osika 2001; Brożek, Kasprzyk 2007; Pałuszyńska 2008; Wieczorek 2009; Kułacka 2011; Witek 2013; Biskup 2018). Zakwestionowano zwłaszcza konwencjonalność jako Austinowskie kryterium funkcjonalne (Szymura 1980) stosowane do oceny performatywności wypowiedzi (konwencjonalność procedury), por. np. rozważania nad zasadami fortunności pierwszego aktu mowy danego typu (tj. preskonwencjonalizowanej wypowiedzi) (Biskup 2018) czy konwencjonalność w języku prawnym (Łukowski 2015). Pokazywano ponadto, że istotą pewnego typu aktów mowy (np. ironii, sarkazmu) jest przeciwstawianie się konwencjonalnym regułom języka (Siennicka 2016). Z drugiej strony konwencjonalność okazała się niewystarczająca również jako kryterium rozdziałające performatywy i konstatacje (por. problem referencji zdań typu *Obecny król Francji jest łysy*. oraz niezgodności performatywów z faktami, np. *Uważaj na tego psa!* przy wskazywaniu na kota, zob. Ruta 1995).

Skonwencjonalizowanie jako cecha typowa Bachtinowskiego gatunku mowy okazało się podobnie problematyczne (Bartmiński 2010; Siuciak 2013, 2015; Rejter 2014; Wołk 2014). Wskazywano m.in. na niestandardowe użycia wzorca gatunkowego (por. np. Dąbkowska 2019) czy na płynność i wariantywność w realizacji gatunków (por. np. Wilkoń 2003), w tym na gry intertekstowe.

Równocześnie zastanawiano się nad rolą kultury w tworzeniu konwencji obecnych w języku. Postawa ta jest szczególnie wyraźna w językoznawstwie kognitywnym, nierozdzielającym semantyki od pragmatyki, dzięki czemu otoczenie kulturowe (łącznie z utrwalonymi zachowaniami) jest traktowane jako inherentny składnik znaczenia (Anusiewicz

1995; Bartmiński 2012; Masłowska 2012). Również na gruncie semantyki pokazywano zależność genrów mowy od czynników kulturowych, ujawniających się zarówno w eksplikacjach aktów mowy, jak i w ich formalnym wypełnianiu (Wierzbicka 1983, 1999; Zdunkiewicz 2001). Aspekt kulturowy podkreślany jest także w badaniach genologicznych nad gatunkami, w których wskazuje się na siłę społeczno-kulturowych konwencji w kształtowaniu gatunków (Dobrzyńska 1992; Gajda 2001; Wojtak 2004).

Krytycznemu oglądowi poddano uzależnienie powodzenia aktu mowy od okoliczności jego użycia. Analizowano więc pojęcia mocy illokucyjnej i kwestię intencjonalności (Chrudzinski 1995; Kita 1998; Osika 2001; Kołodziejczyk 2004, 2019). Pokazywano, że samą intencję można rozumieć rozmaicie, m.in. jako chęć wywołania pewnego efektu u odbiorcy, chęć, aby intencja została rozpoznana, i chęć, aby rozpoznanie intencji wywołało określony efekt (Brożek, Kasprzyk 2007; Porayski-Pomsta 2008; Biskup 2018). Tym samym intencja może mieć różne przejawy, por. intencję zamierzoną (istniejącą w umyśle nadawcy), intencję wyrażoną (w wypowiedzi) oraz intencję odebraną (przez odbiorcę) (Awdiejew 1987; Wieczorek 2009). Na rozróżnieniu poszczególnych typów intencji budowano sam model komunikacyjny z wyodrębnieniem kierunków działania językowego realizującego jedną z trzech funkcji pragmatycznych: modalną, emotywno-oceniającą lub działania (Awdiejew 1987; Grzegorzczkova 1991b; Habrajska 2005; Porayski-Pomsta 2008). Rozważano również m.in. możliwość przypisania intencji ogólnej makro-aktom mowy (dyskursowi) i jej korelację z intencjami poszczególnych mikro-aktów mowy (Cap 2016). Kwestionowano wreszcie konieczne, choć nie zawsze eksplicytnie wyrażone, wiązanie intencjonalności ze świadomością mówiącego (nieświadoma intencja komunikacyjna, zob. Pisarkowa 1994; Wieczorek 2002, 2009).

Na gruncie semantyki wokół komponentów illokucyjnych wskazujących na założenia, intuicje, intencję i inne akty umysłowe mówiącego budowano także eksplikacje poszczególnych typów aktów mowy (por. genry mowy, Wierzbicka 1983, 1999), co jest zgodne z Austińskim założeniem antydeskryptywizmu w opisie wypowiedzeń niekonstatujących.

Kontrowersyjna okazała się nie tylko natura aktu illokucyjnego (semantyczna czy pragmatyczna), ale też charakter aktu perlokucyjnego i powiązanie pomiędzy aktem illokucyjnym a efektem perlokucyjnym (Wieczorek 1998; Post 1999, 2001; Wrzos 2007; Kępa-Figura 2012; Świątek 2019). O ile część badaczy (np. Opałka 1974; Grodziński 1980; Szymura 1980; Awdiejew 2007) uznała aspekt perlokucyjny za nienależący do sfery językowej jako zależny od pozajęzykowego układu interakcyjnego, to inni uznali teorię illokucji za wystarczającą do badania aspektu perlokucyjnego (Gizbert-Studnicki 1979; Ruta 1995; por. typy efektu perlokucyjnego, Post 2001).

3. Lokucja a struktura T-R

Większość badaczy analizujących wypowiedzi w duchu Austińskiego skupia się na illokucyjnym ich aspekcie. Tymczasem jedną z ciekawszych kontynuacji myśli Austina o aktach mowy jest analiza aktu retycznego Jadwigi Wajszczuk (1997, 2005). Pokazuje ona, że wybory opisane przez Austina w akcie fonetycznym, fatycznym i retycznym nie są dokonywane niezależnie, lecz są ze sobą splecione. Tym samym interpretuje ona akt fatyczny jako wybór

wyrażenia referencjalnego (wyrażenia tematycznego) oraz wyrażenia predykatywnego wskazującego na te właściwości obiektu, o które chodzi (część rematyczna). Wybór ten jest dokonywany przy uwzględnieniu właściwości znaczeniowych i gramatycznych poszczególnych elementów, ale zawsze ze względu na dwuczłonowość przyszłej jednostki mowy. Z tego powodu Wajszczuk przeciwstawia się myśleniu o akcie retencyjnym jako samej strukturze, lecz wskazuje, że jest to działanie mówiącego. Wymówienie zdania, intonacja (akt fonetyczny) spaja wskazane elementy w całość.

Należy tu wspomnieć, że model Austina skupiał się na zdaniach modelowych, tj. z wyrażeniami nominalnymi jako wskaźnikami tematu i wyrażeniami predykatywnymi wypełniającymi część rematyczną, był zbyt idealny, a przez to zbyt uproszczony.

4. Klasyfikacja aktów mowy i aplikacja teorii

Podział i klasyfikacja aktów mowy były przedmiotem wielu dyskusji, przy czym zwracano uwagę na 1. stosowanie różnych terminów na określenie podobnych zjawisk (konduktwy Austina a ekspresywy Searle'a); 2. różną klasyfikację identycznych aktów (np. uniwinienie jako deklaratyw u Searle'a i werdykt w Austina) (Lipczuk 2000). Pojawiały się również propozycje podziału aktów mowy w polszczyźnie (np. Rybarkiewicz 1993; Tabakowska 2001; Awdiejew 2007; Kiklewicz 2009). Jedną z bardziej zwięzłych klasyfikacji zaproponowały Danuta Bula i Joanna Nawacka (1983), dzieląc akty mowy na stwierdzenia, imperatiwa (akty działające) oraz konwencjonalia jako grupę pośrednią między tymi dwiema.

W praktyce najczęściej badacze adaptują istniejące klasyfikacje do opisu wybranej klasy aktów mowy lub, częściej, wybranego typu aktu mowy. Poszczególne studia poświęcone są optatywom (Żabowska 2014), apelatywom (Zaucha 2016), rozkaznikom (Wojtasiewicz 1970; Kleszczowa, Terminińska 1983a; Labocha 1987, 1988; Łuczków 1997; Laskowski 1998, 2003; Sikora 2013), przy czym szczególnie często kwestionuje się tezę o sprowadzalności tych aktów mowy do stwierdzeń (Wierzbicka 1973; Bogusławski 1979, 2002). Inną często opisywaną grupą są dyrektywy (Komorowska 2008; Pytel-Pandey 2011, 2013). Danuta Pytel-Pandey (2011) dzieli je ze względu na moc perlokucyjną na obligatoryjne (np. żądanie, zakaz, polecenie, szantaż) i fakultatywne (np. przepis, propozycja, prośba, rada, ostrzeżenie). Poszczególne typy dyrektyw cieszyły się dotąd wielkim zainteresowaniem, por. np. analizę prośb (Janczak 1997; Komorowska 2000, 2002; Gałczyńska 2002, 2003; Tymiak 2003; Czechowska 2005; Kita 2005; Kondratczyk-Przybylska 2013; Rosińska-Mamej 2015), przeprosin (Ożóg 1985, 1990ab; Marcjanik 1995; Gałczyńska 2000, 2002; Kozicka-Borysowska 2002), podziękowań (Ożóg 1982), rad (Tymiak 2003; Pytel-Pandey 2014), propozycji (Wieczorek 1999; Gałczyńska 2003; Tymiak 2003), odmowy (Gałczyńska 1999, 2003, 2005), gróźb (Grochowski 1989; Misiukajtis 2008; Pytel-Pandey 2014), skarg (Wyrwas 2002; Opoka 2004), żądań (Labocha 1987, 1988, 2019) czy ostrzeżeń (Pytel-Pandey 2014). Badacze przyglądają się tu także zjawisku manipulacji (Habrajka 2005) czy perswazji interpretowanej jako akt perlokucyjny (Galasiński 1992; Wieczorek 1999; Tymiak 2003; Świątek 2005; Madej 2008). Zdecydowanie rzadziej analizowane są inne grupy aktów mowy, takie jak emotywy (Awdiejew, Habrajka 2006), ekspresywy, np. nagana (Nicpoń 2002), (dez)aprobata (Czapiga 2017, 2019), komplement (Zgółkowa, Zgółka 2004; Drabik-Frączek 2004), gratulacje (Kita 2005;

Marcjanik 2000), życzenie, wieszanie (Sikora 2013, 2020; Ławecka 2019) czy akty deprecjonujące (Grzegorzczkowska 1991a; Majewska 2005; Czelakowska 2006; Mikołajczyk 2008; Matusz 2015). Deklaratywy, np. ogłoszenie (Wołk 2001), nekrolog (Kaptur 2010), wyjaśnienie (Opoka 2002) czy argumentacja (Budzyńska 2010) oraz komisyy (np. Małysa 2019), deklaracja (Wolińska 2009) czy obietnica (Awdiejew 2005; Pałuszyńska 2008) opisywane są stosunkowo rzadko (por. też Grzegorzczkowska 2003).

Pomimo że analizom poszczególnych aktów mowy towarzyszy omówienie odpowiednich rzeczowników i/lub czasowników fundujących/nazywających dany akt mowy, większość tych studiów należy zaliczyć do pragmalinguistyki (por. też Awdiejew 2007). Autorzy znacznej części powyższych prac skupiają się na dokładnym opisie sytuacji komunikacyjnej, w tym intencji nadawcy, przyjmowanych strategii komunikacyjnych (Awdiejew 1991, 2005), relacji między nadawcą a odbiorcą. Część tych analiz poświęcona jest grzeczności językowej (Grodziński 1977; Pisarkowa 1979; Ożóg 1984, 1990; Marcjanik 1992, 2005; Masłowska 1992; Gałczyńska 2005; Kita 2005; Sosnowska 2006; Madej 2008; Szkudlarek-Śmiechowicz 2008; Kurtyka 2019). Nierzadko badaniu poddawane są wybrane akty mowy w zależności od medium stosowanego w akcie komunikacji, por. np. akty mowy w komunikacji internetowej (Dobosiewicz 2015; Tereskiewicz 2017; Banasiak 2020). Podobną perspektywę znajdziemy też w pracach socjolingwistycznych, w których wybrane akty mowy analizowane są w ramach danego socjolektu, zob. np. analizy języka prawnego (Łukowski 2015; Szczepankowska 2016; Kołodziejczyk 2019), administracyjnego (Malinowska 2001), języka polityki (Gałczyńska 2000; Madej 2008; Witczak-Plisiecka 2009; Banasiak 2020), mediów (Wołk 2001; Opoka 2004; Świątek 2005; Korycińska-Skóra 2006; Żurowski 2006; Leśniczak 2018) czy dzieła kultury (Kładoczny 2004; Pytel-Pandey 2013). Zbliżone analizy znajdziemy również na gruncie etnolingwistyki (Engelking 2010) czy, szerzej, w badaniach nad językiem w perspektywie kulturowej (np. Pasek 2012).

Teoria aktów mowy jest ponadto wykorzystywana w językoznawstwie stosowanym. Analizowane są m.in. pośrednie i bezpośrednie akty mowy w rozwoju mowy dziecka (Bruner 1980; Boniecka 2014) czy akty mowy jako narzędzie edukacyjne (Hrycyna 2018), także w glottodydaktyce (Kita 1998; Czechowska 2005; Pałuszyńska 2008; Szkudlarek-Śmiechowicz 2008; Zarzeczny 2012; Dunin-Dudkowska 2018; Świątek 2019).

5. Czasowniki fundujące akty mowy

Semantyczne badania nad aktami mowy sprowadzają się de facto do analizy semantyczno-składniowej 1. czasowników fundujących dany akt mowy (czasowników illokucyjnych); 2. czasowników nazywających akty mowy oraz 3. rzeczowników stanowiących nazwy aktów mowy. Por. np. badania nad *honorem* (Pisarkowa 1978), *kpiną*, *zniewagą* i *upokorzeniem* (Growthowski 1982), *pokorą* (Grzegorzczkowska 1993), nad rzeczownikami z grupy *wiadomość*, *ogłoszenie*, *komunikat* (Wołk 2003b, 2005, 2006) czy nad *aluzją* (Przybyszewski 2008). Do grupy pierwszej można zaliczyć prace Eugeniusza Grodzińskiego (1978, 1981), Krystyny Pisarkowej (1991), Doroty Rybarkiewicz (1993) o czasownikach illokucyjnych czy Ewy Masłowskiej (1992), Natalii Sosnowskiej (2006) i Jaśminy Puchały (2012) o *przepraszam*, *dziękuję* i *proszę*. Inte-resujące w tej perspektywie są także rozważania nad specyfiką formy pierwszoosobowej i jej

illokucyjną mocą, w tym nad niedopuszczaniem partykuł modalnych, charakterystyk temporalnych ani negacji w zdaniach z tymi formami czy niemożnością wprowadzenia takich zdań na pozycję obiektu przy czasowniku *wiem, że* (zob. Bogusławski 1979; Danielewiczowa 1998; Stępień 2009a). W semantyce przyjmuje się, że cechy te należą do sfery użycia. Dlatego też większość analiz dotyczy określonych czasowników nie tylko w ich „sprawczej” funkcji. Można przyjąć, że badania nad znaczeniem czasowników typu drugiego prowadzą do lepszego zrozumienia aktów mowy nazywanych przez dany czasownik i fundowanych na określonej jego formie. Należy tu wskazać zwłaszcza prace o czasownikach dotyczących procesów informacyjnych (Bojar 1978), o czasownikach perlokucyjnych, tj. wywierających wpływ na czyjąś psychikę (np. *przekonać, rozweselić, uświadomić*) oraz nieperlokucyjnych (np. *doradzać*) (Grodziński 1980), o czasownikach nakłaniania (Czekańska 2015), o predykatkach oceny negatywnej z prymarną funkcją ekspresywną (np. *skarżyć się, żalić się, gderać, biadolić, narzekać, zrzedzić, lamentować*) (Greń 1994), o czasownikach modalno-kauzatywnych (Marcjanik 1980), o czasownikach komunikujących niezadowolenie z istniejącego stanu rzeczy (*narzekać, utyskiwać, skarżyć się*) (Reszka 1989) oraz implikujących pojęcie zła (Reszka 2001), o czasownikach aprobaty (Grzybowski 1983; Czapiga 2011, 2017), o czasownikach nakłaniania (Wołoszyn 2017, 2018ab), o czasownikach responsywnych (typu *zgodzić się na coś, przystać na coś, przyzwolić komuś na coś* oraz *odmówić komuś czegoś, wymówić się, wyłgać się*) (Chojak 2006), o wykładnikach fałszu (Zaucha 2015), o formach *życzyć, winszować, gratulować* (Drózdź-Łuszczuk 2017; Ławecka 2019), o *ogłosić, obwieścić, zawiadamiać* (Wołk 2003a), o *grozić, ostrzegać, szantażować* (Grochowski 1989), o *winić, obwiniać* (Falkowska 2007), o *oceniać* (Puzynina 1981) czy o *wyśmiać* (Banasiak 2020). Część badań tego typu prowadzona jest z perspektywy językoznawstwa kognitywnego, gdzie analiza poszczególnych czasowników skupia się na opisie ich potencji konotacyjnych, tj. stereotypowego wypełnienia ich miejsc walencyjnych oraz typowego kontekstu użycia (Bartmiński 2012).

Pamiętając o tym, że zasadniczą kwestią w teorii aktów mowy jest relacja pomiędzy mówieniem a działaniem, należy przywołać jeszcze jedną grupę czasowników, mianowicie czasowniki mówienia (Marcjanik 1987; Kleszczowa 1989; Greń 1994; Łaziński 1997; Duraj-Nowosielska 2007; Heliasz 2007; Stępień 2007ab, 2009b; Wójcicka 2010; Wołk 2012; Zaucha 2015). Ich wartość wynika nie tylko z tego, że są one wykorzystywane do eksplikacji czasowników grupy 1 i 2. Jak wskazywał A. Bogusławski (2005), w ramie *ktos powiedział, że* ujawnia się lokucja, mówienie to określonego rodzaju działanie mówiącego na wiedzy. W tym kontekście na szczególną uwagę zasługują także czasowniki rozumowania (Nowak 2007, 2008) i wiedzy (Danielewiczowa 2002; Habrajska 2005).

Dominacja analiz czasownika związana jest z pierwotnym przeświadczeniem Austina o korelacji funkcji performatywnej z określonym typem części mowy (czasowniki illokucyjne) i określoną formą gramatyczną (przede wszystkim 1. os. ozn. cz. terażniejszy) (tzw. *explicit performatives*). Funkcja ta może być pełniona przez rozmaite środki językowe (Brożek, Kasprzyk 2007), są one jednak rzadziej analizowane z perspektywy ich roli w kreowaniu aktów mowy. W literaturze stosunkowo rzadko i niejako na marginesie zwraca się uwagę na rolę nieczasownikowych jednostek języka (partykuły, przysłówki, wykrzykniki, afiksy typu *-że, -no*), środków gramatycznych (np. czas przyszły, tryb przypuszczający) i nieleksykalnych (zwłaszcza intonacji) w realizowaniu intencji nadawcy (np. Habrajska 2005; Kiklewicz 2009).

Nieco szerzej rozważa się ich rolę w formowaniu niejawnych aktów mowy, takich jak aluzja, sarkazm, przemilczenie, czy w analizie perswazji (Grzelak 2011; Czerwiński 2008; Kamińska-Szmaj 2004; Dudziak 2014).

Rzadko również badacze zajmują się aktami mowy pozbawionymi czasownika, tj. niezdanowymi aktami mowy (Odrowąż-Sypniewska 2016, 2018; Kurtyka 2019) czy wręcz pozawerbalnymi aspektami aktu mowy (Kneblewski 1980; Jarmołowicz 2005). Tymczasem mówienie jako akt niekoniecznie werbalny pojawia się u Austina (por. Jarmołowicz 2005). Podobnie na gruncie semantyki część badaczy uznaje, że *powiedzieć, że* nie musi ograniczać się do opisywania aktów werbalnych, gdyż kluczowe dla tego predykatu jest przekazywanie wiedzy (Danielewiczowa 2002; Wołk 2005; Bogusławski 2004, 2005, 2008; Heliasz-Nowosielska 2016), choć niektórzy uznają medium słowne za istotne (Wierzbicka 1991). Gestykulacja jest włączana do analizy aktu mowy jako jego składnik (komunikacja multimodalna, zob. Załazińska 2014; por. też Antas 2006, 2013; Załazińska 2006; Orzechowski 2007; Szczepaniak 2012; Heliasz-Nowosielska 2016; Świątek 2019) lub gesty są analizowane niezależnie. Na przykład Jarmołowicz (2004, 2005) analizuje gesty o silnie skonwencjonalizowanych znaczeniach i tym samym mocy illokucyjnej (np. przyłożony do ust palec wskazuje 'proszę o ciszę'). Tego typu skonwencjonalizowane gesty nazywane są emblematycznymi (Szczepaniak 2012). Poszczególne gesty emblematyczne i ich znaczenie w komunikacji omawiane są sporadycznie (gest potakiwania w: Gembalczyk 2018).

→ ASERCJA I PRESUPOZYCJA, IMPLIKATURA, PERFORMATYW, SEMANTYKA A PRAGMATYKA, STRUKTURA TEMATYCZNO-REMATYCZNA

Literatura

- Antas, J. 2006. „Gesty – obrazy pojęć i schematy myśli”. W *Ikoniczność znaku. Słowo – przedmiot – obraz – gest*, red. E. Tabakowska. Kraków: Universitas, 181–212.
- Antas, J. 2013. *Semantyczność ciała. Gesty jako znaki myślenia*. Łódź: Primum Verbum.
- Antas, J., i M. Majewska. 2006. „W poszukiwaniu jednostki mowy. Metodologiczne refleksje w obliczu nowego rozumienia języka”. W *Kognitywizm i komunikatywizm – dwa bieguny współczesnego językoznawstwa*, red. W. Chłopicki. Kraków: Tertium, 41–57.
- Anusiewicz, J. 1995. *Lingwistyka kulturowa. Zarys problematyki*. Wrocław: Wydawnictwo UW.
- Austin, J.L. 1962. *How to Do Things with Words*. Oxford: The Clarendon Press.
- Austin, J.L. 1974. „Performatywy i konstatacje”. W *Brytyjska filozofia analityczna*, tłum. M. Hempoliński. Warszawa: Wiedza Powszechna, 235–244.
- Austin, J.L. 1977. „Jestem niewinny”, tłum. H. Rosnerowa. *Znak* 27: 667–696.
- Austin, J.L. 1993. *Mówienie i poznawanie: rozprawy i wykłady filozoficzne*, tłum. B. Chwedeńczuk. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Awdziejew, A. 1987. *Pragmatyczne podstawy interpretacji wypowiedzi*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Awdziejew, A. 1991. „Strategie konwersacyjne (próba typologii)”. *Socjolingwistyka* 11: 7–20.
- Awdziejew, A. 2004. *Gramatyka interakcji werbalnej*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Awdziejew, A. 2005. „Strategie konwersacyjne”. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica* 7: 127–150.

- Awdiejew, A., i G. Habrajska. 2006. „Typologia emotywnych aktów mowy”. W *Wyrażanie emocji*, red. K. Michalewski. Łódź: Wydawnictwo UŁ, 9–12.
- Bachtin, M. 1986. *Estetyka twórczości słownej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Banasiak, D. 2020. „O znaczeniu czasownika «wyśmiać (kogoś, coś)» i jego użyciu w internetowym dyskursie politycznym”. *Prace Filologiczne* 73: 571–588.
- Bartmiński, J. 2010. „Tekst – dyskurs – komunikacja”. W *Tekstologia* 2, red. J. Bartmiński, i S. Niebrzegowska-Bartmińska. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 22–75.
- Bartmiński, J. 2012. „Jak opisywać gatunki mowy?”. W *Akty i gatunki mowy w perspektywie kulturowej. Język a Kultura* 23, red. A. Burzyńska-Kamieniecka. Wrocław: Wydawnictwo UWr, 13–32.
- Bielenin, K. 2003a. „Formuły zamawiania chorób w świetle teorii aktów mowy”. W *Zeszyt 2 Studenckich Prac Naukowych Koła Młodych Językoznawców*, red. E. Kołodziejek. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe USz, 59–63.
- Bielenin, K. 2003b. „Rytuał zamawiania chorób jako akt mowy”. *Poradnik Językowy* 7: 36–53.
- Biskup, B. 2018. „Aporia Phila z perspektywy teorii aktów mowy”. *Avant* 9(1): 67–88.
- Bogusławski, A. 1974. „O rozkazniku”. *Prace Filologiczne* 25: 191–198.
- Bogusławski, A. 1979. „Performatives or metatextual comments? On the cognitive and non-cognitive linguistic conventions”. *Kwartalnik Neofilologiczny* 3: 301–325.
- Bogusławski, A. 2002. „Myślenie życzeniowe i działanie życzeniowe. Jeszcze o rozkazniku i narzędziach pokrewnych”. W *Język narzędziem myślenia i działania*, red. W. Gruszczyński. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 86–95.
- Bogusławski, A. 2004. „Remarks on quotative saying”. *Studies in Polish Linguistics* 1: 29–45.
- Bogusławski, A. 2005. „Do teorii czasownika *powiedzieć*”. *Polonica* 25–26: 113–129.
- Bogusławski, A. 2007. „Wiedza, fałsz, prawda: słowo o ich relacji wzajemnej”. *Przegląd Humanistyczny* 51(1), 1–7.
- Bogusławski, A. 2008. *Semantyka, pragmatyka. Leksykografa głos demarkacyjny*. Warszawa: Takt.
- Bojar, B. 1978. „Polskie czasowniki dotyczące procesów informacyjnych (elementy metainformacji w tekstach języka naturalnego)”. *Studia językoznawcze. Streszczenia prac doktorskich*: 7–43.
- Boniecka, B. 2014. „Dziecięce pośrednie i bezpośrednie akty mowy”. *Poradnik Językowy* 4: 21–28.
- Bralczyk, J. 1978. *O leksykalnych wyznacznikach prawdziwościowej oceny sądów*. Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Brożek, A., i Z. Kasprzyk. 2007. „O performatywach i generowaniu”. *Filozofia Nauki* 58: 115–130.
- Bruner, J.S. 1980. „Ontogeneza aktów mowy”. W *Badania nad rozwojem języka dziecka. Wybór prac*, red. G.W. Shugar, i M. Smoczyńska. Warszawa: Biblioteka Psychologii Współczesnej, 483–513.
- Budzyńska, K. 2010. „Argumentacja jako akt mowy”. *Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria* 75(3): 339–358.
- Budzyńska, K., i O. Yaskorska. 2014. „Akty komunikacyjne w dialogach formalnych”. *Filozofia Nauki* 87(3): 43–66.
- Bula, D., i J., Nawacka. 1983. „Próba klasyfikacji aktów mowy”. *Socjolingwistyka* 5: 31–46.
- Bühler, K. 1934. *Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache*. Oxford: Fischer.
- Cap, P. 2016. „Mit aktu mowy jako kategorii organizacji analizy pragmatycznej”. *Półrocznik Językoznawczy Tertium* 1(1–2): 50–60.
- Chojak, J. 2006. *Semantyka i składnia czasowników oznaczających reakcje słowne*. Warszawa: Wydawnictwo UW.

- Chrudzimski, A. 1995. „Teoria intencjonalności i umysłu Johna R. Searle’a”. *Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria* 4(2): 73–83.
- Czamara, A. 1977. „Wartościujący akt illokucyjny”. *Polonica* 28: 169–174.
- Czapiga, A. 2011. „Analiza pragmatyczna wypowiedzi zawierających leksemę ZGADZAĆ SIĘ/СОГЛАШАТЬСЯ/ТО AGREE”. *Zeszyty Naukowe UR* 68: 27–48.
- Czapiga, A. 2017. *Leksykalno-pragmatyczne wykładniki aprobaty jako aktu mowy. Na materiale języka polskiego, rosyjskiego i angielskiego*. Rzeszów: Wydawnictwo URz.
- Czapiga, A. 2019. „Sposoby wzmocnienia aktu mowy dezaprobaty w języku polskim, rosyjskim i angielskim”. *Acta Polono-Ruthenica* 24(2): 57–67.
- Czechowska, A. 2005. „O sposobach wyrażania prośby w języku polskim (na przykładzie wypowiedzi cudzoziemców)”. *Poradnik Językowy* 4: 29–42.
- Czekańska, M. 2015. *Polskie czasowniki nakłaniania jako nazwy tzw. czynności perlokucyjnych* [rozprawa doktorska].
- Czelakowska, A. 2006. „Kilka uwag o aktach językowego znieważania”. *Język Polski* 1: 20–26.
- Czerwiński, M. 2008. *Przemilczenie jako strategia konstrukcji dyskursu: o niektórych wzorach językowo-komunikacyjnych w kulturze chorwackiej i bośniacko-hercegowińskiej*. Warszawa: SOW.
- Danielewiczowa, M. 1998. „O szczególnych właściwościach 1. os. l. poj. czasu teraźniejszego pewnych czasowników mentalnych”. *Prace Filologiczne* 43: 119–129.
- Danielewiczowa, M. 2002. *Wiedza i niewiedza. Studium polskich czasowników epistemicznych*. Warszawa: Katedra Lingwistyki Formalnej UW.
- Dargiewicz, M. 2018. „Rozmowa negocjacyjna jako gatunek mowy”. *Świat i słowo* 30: 179–194.
- Dąbkowska, A. 2019. „Czy zwierzenie się w internecie to w dalszym ciągu zwierzenie się? O ewolucji gatunku zwierzenia”. *Poradnik Językowy* 5: 42–55.
- Dobosiewicz, J. 2015. „Akty emotywno-oceniające w dyskursie internetowym – na przykładzie komentarzy w serwisie Allegro”. *Poznańskie Studia Slawistyczne* 8: 35–50.
- Dobrzyńska, T. (red.). 1992. „Gatunki pierwotne i wtórne. (Czytając Bachtina)”. W *Typy tekstów. Zbiór studiów*. Warszawa: IBL PAN.
- Drabik-Frączek, B. 2004. *Komplement i komplementowanie jako akt mowy i komunikacyjna strategia*. Kraków: Universitas.
- Drózd-Łuszczuk, K. 2017. „Semantyka i składnia czasowników *żyć*, *gratulować*, *winszować*”. *Prace Filologiczne* 70: 159–169.
- Dudziak, A. 2014. „O funkcjonalnym dyskursie lingwistycznym na temat perswazji i manipulacji”. *Zeszyty Naukowe OTN* 28: 169–183.
- Dunin-Dudkowska, A. 2018. „Gatunki wypowiedzi w kontekście glottodydaktycznym”. *Acta Universitatis Lodzianensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców* 25: 111–122.
- Duraj-Nowosielska, I. 2007. „Czasowniki nazywające czynności mowy i ich nieagentywne odpowiedniki. Wstęp do analizy semantycznej z perspektywy opozycji agentywności i kauzatywności”. *Prace Filologiczne* 52: 59–88.
- Engelking, A. 2010. *Kłątwa. Rzecz o ludowej magii słowa*, wyd. 2 popr. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Falkowska, M. 2007. „Polskie czasowniki {winić, obwiniać/obwinić} w kontekście angielskiego *blame*”. *Prace Filologiczne* 52: 89–100.
- Galasiński, D. 1992. *Chwalenie się jako perswazyjny akt mowy*. Kraków: IJP PAN.
- Gałczyńska, A. 1999. „Honoryfikatywne zróżnicowanie aktów odmowy w języku polskim”. *Poradnik Językowy* 2–3: 16–24.

- Gałczyńska, A. 2000. „Przeproszenia w dialogu polityków”. W *Język a komunikacja 1. Zbiór referatów z konferencji Język trzeciego tysiąclecia, Kraków, 2–4 marca 2000*, red. G. Szpila. Kraków: Tertium, 175–265.
- Gałczyńska, A. 2002. „Niedefinicyjne funkcje performatywu *przepraszam*”. *Poradnik Językowy* 4: 16–24.
- Gałczyńska, A. 2003. *Akty odmowy we współczesnym języku polskim*. Kielce: Wydawnictwo AŚ.
- Gałczyńska, A. 2005. „Grzeczne i niegrzeczne akty odmowy”. W *Życzliwość i agresja w języku i kulturze. Język a kultura* 17, red. A. Dąbrowska, i A. Nowakowska. Wrocław: Wydawnictwo UWr, 103–118.
- Gembalczyk, S. 2018. „Interakcyjny gest potakiwania w wystąpieniach publicznych”. *Socjolingwistyka* 31: 191–209.
- Gizbert-Studnicki, T. 1979. „Stwierdzanie jako akt mowy”. *Studia Filozoficzne* 3: 84–97.
- Greń, Z. 1994. *Semantyka i składnia czasowników oznaczających akty mowy w języku polskim i czeskim*. Warszawa: IS PAN.
- Grochowski, M. 1982. „Zarys analizy semantycznej grupy jednostek wyrażających negatywne etycznie relacje osobowe («kpiąca», «zniewaga», «upokorzenie»)”. *Polonica* 8: 57–72.
- Grochowski, M. 1989. „O pojęciu groźby”. *Polonica* 14: 33–44.
- Grochowski, M. 2008. „Stylistyka leksykalna jako dział leksykologii i pragmatyki (próba określenia przedmiotu badań)”. W *Stylistyka a leksykologia. Związki, zależności, metody. Studia o języku i stylu artystycznym IV*, red. K. Maćkowiak, i C. Piątkowski. Zielona Góra: Wydawnictwo UZ, 45–55.
- Grodziński, E. 1977. „Rola formuł grzecznościowych w językach współczesnych”. *Poradnik Językowy* 7: 305–310.
- Grodziński, E. 1978. „Niezwykłe właściwości zwykłych czasowników”. *Poradnik Językowy* 2: 45–53.
- Grodziński, E. 1980. *Wypowiedzi performatywne. Z aktualnych zagadnień filozofii języka*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Grodziński, E. 1981. „O czasownikach perlokucyjnych”. *Poradnik Językowy* 4: 181–187.
- Grzegorzczkova, R. 1993. „POKORA, PYCHA i pojęcia pokrewne”. W *Nazwy wartości. Studia leksykalno-semantyczne*, red. J. Bartmiński, i M. Mazurkiewicz-Brzozowska. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 23–39.
- Grzegorzczkova, R. 1991a. „Obelga jako akt mowy”. *Poradnik Językowy* 5–6: 193–200.
- Grzegorzczkova, R. 1991b. „Problem funkcji języka i tekstu w świetle teorii aktów mowy”. W *Funkcje języka i wypowiedzi. Język a kultura* 4, red. J. Bartmiński, i R. Grzegorzczkova. Wrocław: Wiedza o Kulturze, 11–28.
- Grzegorzczkova, R. 2003. „O przyznawaniu się do winy i aktach pokrewnych”. *Etyka* 36: 225–229.
- Grzelak, E. 2011. „Ironia, autoironia, sarkazm – trzy odmienne funkcjonalnie zdarzenia komunikacyjne”. *Roczniki Humanistyczne* 59(6): 75–87.
- Grzybowski, W. 1983. „O znaczeniach czasowników *aprobować* i *zgadzać się*”. *Polonica* 9: 169–177.
- Habrajska, G. 2005. „Nakłanianie, perswazja, manipulacja językowa”. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica* 7(2): 91–126.
- Heliasz, C. 2007. „Próba rekonstrukcji znaczenia czasownika {*przemilczeć [coś] (przed [kimi])*}”. *Prace Filologiczne* 52: 123–132.
- Heliasz-Nowosielska, C. 2016. „W poszukiwaniu jednostki mowy. Metodologiczne refleksje w obliczu nowego rozumienia języka”. *Linguistica Copernicana* 13: 251–271.

- Hrycyna, E. 2018. „Zagadka jako gatunek mowy w praktyce logopedycznej”. *Prace Językoznawcze UWM w Olsztynie* 20(1): 57–70.
- Janczak, A. 1997. „Akty mowy wprowadzające prośbę”. *Poradnik Językowy* 10: 24–33.
- Jarmołowicz, E. 2004. „Czynienie rzeczy za pomocą zachowań niewerbalnych nastawionych na interpretację”. *Forum Artis Rhetoricae* 1: 59–72.
- Jarmołowicz, E. 2005. „Niewerbalne elementy aktów mowy”. *Investigationes Linguisticae* 12: 89–96.
- Kalisz, R. 1993. *Pragmatyka językowa*. Gdańsk: Wydawnictwo UG.
- Kamińska-Szmaj, I. 2004. „Propaganda, perswazja, manipulacja – próba uporządkowania pojęć”. W *Manipulacja w języku*, red. P. Krzyżanowski, i P. Nowak. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 13–27.
- Kaptur, E. 2010. „Nekrolog jako makroakt mowy”. *Poradnik Językowy* 9: 44–56.
- Kasabova, A. 2010. *The structure of social acts (speech acts): from J.L. Austin back to A. Reinach and K. Bühler. Studia Semiotica II*. http://ebox.nbu.bg/sem14/view_lesson.php?id=2 (dostęp: 23.12.2020).
- Kępa-Figura, D. 2012. „Co czynią wypowiedzi pełniące funkcję sprawczą?”. *Prace Językoznawcze UWM w Olsztynie* 14: 119–134.
- Kiklewicz, A. 2009. „Akty mowy: klasyfikacja dychotomiczna”. *Media – Kultura – Komunikacja Społeczna* 5: 87–110.
- Kita, M. 1998. „Od gramatyki do pragmatyki”. *Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców* 10: 317–327.
- Kita, M. 2005. *Językowe rytuały grzecznościowe*. Katowice: Wydawnictwo WSMiJO.
- Kleszczowa, K. 1985. „Fakultatywność i obligatoryjność wyrażeni argumentowych w konstrukcjach opisujących akty mowy”. *Polonica* 11: 65–75.
- Kleszczowa, K. 1989. *Verba dicendi w historii języka polskiego. Zmiany znaczeń*. Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Kleszczowa, K., i K. Termińska. 1983a. „Wypowiedzenia rozkaznikowe”. *Socjolingwistyka* 5: 115–127.
- Kleszczowa, K., i K. Termińska. 1983b. „Nakłaniające zdania aluzyjne”. *Język Polski* 42(1–2): 33–42.
- Kładoczny, P. 2004. *Proroctwa chrześcijańskie jako gatunek mowy na tle innych gatunków profetycznych*. Zielona Góra: Wydawnictwo UZ.
- Kneblewski, R.A. 1980. „Komunikacja werbalna i niewerbalna w aspekcie filozoficznym. Rozważania metodologiczne w kierunku teorii aktów mowy”. W *Zagadnienia socjo- i psycholingwistyki*, red. A. Schaff. Wrocław: PAN.
- Kołodziejczyk, J. 2019. „Kłamanie jako akt mowy. Kilka uwag z perspektywy filozoficzno-prawnej”. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica* 87: 143–154.
- Kołodziejczyk, P. 2004. „Johna Searle’a teoria intencjonalności”. W *Intencjonalność jako kategoria filozofii umysłu i filozofii języka*, red. Z. Muszyński, i J. Pańniczek. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 203–235.
- Komorowska, E. 1995. „Metafunkcje: pytania, akceptacji i przeczenia jako wykładniki siły illokucyjnej wypowiedzi”. *Slavica Stetinensia* 5: 167–177.
- Komorowska, E. 2000. „«Dorzucenie» jako jeden z wykładników aktu mowy prośby”. W *Słowo. Tekst. Czas IV. Materiały IV Międzynarodowej Konferencji Naukowej*, red. M. Aleksiejenko. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe USZ, 147–151.
- Komorowska, E. 2002a. „Prośba niejedno ma imię, czyli o wykładnikach prośby w języku rosyjskim i polskim”. W *Język trzeciego tysiąclecia II. Nowe oblicza komunikacji we współczesnej polszczyźnie*, red. G. Szpila. Kraków: Tertium, 371–379.

- Komorowska, E. 2002b. *Pragmatyka dyrektywnych aktów mowy w języku polskim*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe USz.
- Komorowska E. 2008. *Pragmatyka dyrektywnych aktów mowy w języku polskim*. Szczecin–Rostock: Print Group.
- Kondratczyk-Przybylska, D. 2013. „Prośba w perspektywie teorii aktów mowy Johna Langshawa Austina”. W *Tekst – akt mowy – gatunek wypowiedzi*, red. U. Sokólska. Białystok: Wydawnictwo UwB, 169–180.
- Korycińska-Skóra, K. 2006. „Nagłówek prasowy w świetle aktów mowy”. W *W świecie humanistycznych wartości. Rozprawy i artykuły o języku, literaturze i humanistycznych pasjach historyka literatury i badacza kultury – Profesora Witolda Nawrockiego*, red. S. Frycie. Piotrków Trybunalski, 71–80.
- Kowalewska-Dąbrowska, J. 2002. „Gdy milczenie jest mową... – kilka uwag o pojęciu milczenia w języku potocznym i w poezji Jana Twardowskiego”. *Poradnik Językowy* 9: 24–38.
- Kozarzewska, E. 1990. *Czasowniki mówienia we współczesnym języku polskim. Studium semantyczno-składniowe*. Warszawa: Wydawnictwo UW.
- Kozicka-Borysowska, Ż. 2002. „Pragmatyczne aspekty aktu mowy przeproszenia”. W *Język trzeciego tysiąclecia II. Nowe oblicza komunikacji we współczesnej polszczyźnie*, red. G. Szpila. Kraków: Tertium, 381–389.
- Kułačka, A. 2011. „Wypowiedzenia performatywne i konstatywne. Teoria aktów mowy”. *Kształcenie Językowe* 19(9): 81–90.
- Kurtyka, A. 2019. “I complain, therefore I am: On indirect complaints in Polish”. *Journal of Pragmatics* 153: 34–45.
- Labocha, J. 1987. „Sposoby wyrażania żądania we współczesnej polszczyźnie mówionej. Cz. 1”. *Polonica* 11: 119–145.
- Labocha, J. 1988. „Sposoby wyrażania żądania we współczesnej polszczyźnie mówionej. Cz. 2”. *Polonica* 12: 203–217.
- Labocha, J. 2019. *Składnia żądania we współczesnej polszczyźnie mówionej*. Kraków: Księgarnia Akademicka. Biblioteka „LingVariów”.
- Laskowski, R. 1998. „Semantyka trybu rozkazującego”. *Polonica* 19: 5–29.
- Laskowski, R. 2003. „Peryferyjne funkcje polskiego imperatiwu”. W *Anabasis. Prace ofiarowane Profesor Krystynie Pisarkowej*, red. I. Bobrowski. Kraków: IJP PAN, 153–158.
- Leśniczak, R. 2018. „Rola aktów illokucyjnych w kształtowaniu wizerunku prasowego Konferencji Episkopatu Polski. Studium ogólnopolskich dzienników «Gazeta Wyborcza» i «Rzeczpospolita»”. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica* 2: 353–373.
- Lipczuk, R. 2000. „O wielości i wieloznaczności terminów (na przykładzie klasyfikacji aktów mowy)”. *Lingua ac Communitas* 9: 169–176.
- Ławecka, I. 2019. „O składaniu życzeń. Głosa do opisu czasownika *życzyć* i nazywanego przez niego aktu mowy”. *Prace Filologiczne* 73: 207–219.
- Łaziński, M. 1997. „Opozycja czasowników *mówić* – *powiedzieć* w języku polskim. Analiza leksykalna i aspektowa”. W *Semantyczna struktura słownictwa i wypowiedzi*, red. R. Grzegorzyczkowa, i Z. Zaron. Warszawa: Wydawnictwo UW, 121–147.
- Łuczów, I. 1997. *Wyrażanie imperatywności w języku rosyjskim i polskim*. Wrocław: Wydawnictwo UW.
- Łukowski, Ł. 2015. „Skuteczność formalna i materialna performatywu”. *Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica* 75: 191–206.

- Madej, J. 2008. „Perswazyjne akty mowy w komunikowaniu politycznym”. *Poradnik Językowy* 1: 26–35.
- Majewska, M. 2005. *Akty deprecjonujące siebie i innych. Studium pragmatyngwistyczne*. Kraków: Universitas.
- Malinowska, E. 2001. *Wypowiedzi administracyjne. Struktura i pragmatyka*. Opole: Wydawnictwo UO.
- Małysa, O. 2019. „O gatunkach komisyjnych”. W *Wyraz i zdanie w językach słowiańskich*, red. B. Gasek, i B. Juszczak. Siedlce: Instytut Kultury Regionalnej i Badań Literackich im. Franciszka Karpińskiego. Stowarzyszenie, 25–34.
- Marcjanik, M. 1980. *Czasowniki modalno-kauzatywne we współczesnej polszczyźnie. Analiza łączliwości czasowników oznaczających rozkaz, prośbę, namowę, zakaz, pozwolenie*. Zielona Góra: Wyższa Szkoła Pedagogiczna.
- Marcjanik, M. 1982. „O użyciu performatywnym czasownika”. W *Język – Teoria – Dydaktyka. Materiały V Konferencji Młodych Językoznawców-Dydaktyków*, red. R. Tokarski. Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, 64–71.
- Marcjanik, M. 1987. *Polskie czasowniki adresatywne (pragmatyka, semantyka, składnia)*. Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego.
- Marcjanik, M. 1992. „Typologia polskich wyrażen językowych o funkcji grzecznościowej”. W *Polska etykieta językowa. Język a kultura* 6, red. J. Anusiewicz, i M. Marcjanik. Wrocław: Wiedza o Kulturze, 81–88.
- Marcjanik, M. 1995. „Funkcje komunikatywne performatywu «przepraszam»”. *Poradnik Językowy* 2: 2–30.
- Marcjanik, M. 2005. „Prawienie grzeczności a obmawianie. Językowy obraz osoby komplementowanej i obmawianej”. W *Życzliwość i agresja w języku i kulturze. Język a kultura* 17, red. A. Dąbrowska, i A. Nowakowska. Wrocław: Wydawnictwo UW, 92–99.
- Masłowska, E. 1992. „«Proszę», «dziękuję», «przepraszam»”. W *Polska etykieta językowa. Język a kultura* 6, red. J. Anusiewicz, i M. Marcjanik. Wrocław: Wiedza o Kulturze, 81–88.
- Masłowska, E. 2012. „Akty mowy – powielanie gestów kreacji Stwórcy”. W *Akty i gatunki mowy w perspektywie kulturowej. Język a Kultura* 23, red. A. Burzyńska-Kamieniecka. Wrocław: Wydawnictwo UW, 343–255.
- Matusz, Ł. 2015. *Kognitywne studium obelg*. Katowice: UŚ [rozprawa doktorska].
- Mazur, J. 2000. „Textlinguistik im slawischen Sprachraum”. W *Text – und Gesprächslinguistik*, red. K. Brinker, G. Antos, W. Heinemann, i in., t. 1. Berlin–New York: De Gruyter, 153–163.
- Mikołajczyk, B. 2008. „Wyrażenia znieważające jako leksykalne środki realizacji aktów zagrażających twarzy na przykładzie języka niemieckiego i polskiego”. *Studia Germanica Gedanensia* 17: 186–197.
- Misiukajtis, J. 2008. „Groźba jako akt mowy. Aspekt semantyczno-pragmatyczny”. W *Świat Słowian w języku i kulturze IX: Językoznawstwo. Semantyka. Pragmatyka. Kognitywizm*, red. E. Komorowska, i A. Porchawka-Mulicka. Szczecin: Print Group Daniel Krzanowski, 107–110.
- Nicpoń, J. 2002. „Sposoby wyrażania intencji nagany w tekstach pisanych i mówionych”. *Poradnik Językowy* 5: 26–32.
- Nowak, I. 2000. *Implicytne performatywy w języku rosyjskim i ich rola w konwersacji*. Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Nowak, T. 2007. „O znaczeniu i gramatycznej budowie wybranych polskich czasowników rozumowania”. W *Z zagadnień leksykologii i leksykografii języków słowiańskich*, red. J. Kamper-Warejko, i I. Kaproń-Charzyńska. Toruń: Wydawnictwo UMK.

- Nowak, T. 2008. „Składnia czasownika ARGUMENTOWAĆ w perspektywie semantyczno-generatywnej (próba analizy metalingwistycznej)”. *LingVaria* 2: 29–39.
- Odrowąż-Sypniewska, J. 2016. „Czy istnieją niezdaniowe akty mowy?”. *Studia Semiotyczne* 30(2): 155–183.
- Odrowąż-Sypniewska, J. 2018. „Niezdaniowe akty mowy: między elipsą a niewzbogaconą usytuowaną illokucją”. *Roczniki Filozoficzne* 2: 107–127.
- Opoka, J. 2002. „Frazemowa analiza gatunków mowy na przykładzie «wyjaśnienia»”. W *Polszczyzna Mazowska i Podlasia VI: Słownictwo i frazeologia polszczyzny mówionej*, red. H. Sędziak. Łomża: Komitet Badań Naukowych, 173–180.
- Opoka, J. 2003a. „Fortunność a skuteczność w teorii aktów mowy”. *Zeszyty Naukowe WSHE* 3: 121–136.
- Opoka, J. 2003b. „Gatunek mowy a akt mowy. Rozważania terminologiczne”. W *Język. Literatura. Dydaktyka*, red. J. Opoka, i J. Oskiera. Łódź: Wydawnictwo UŁ, 255–262.
- Opoka, J. 2004. „Emocje i wartościowanie jako składnik gatunków mowy (na przykładzie skargi w reportażach interwencyjnych)”. W *Funkcja emocjonalna jednostek językowych i tekstowych*, red. A. Wierzbicka, i K. Wojtczuk. Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, 167–176.
- Orzechowski, S. 2007. *Komunikacja niejęzykowa a wiarygodność*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Osika, G. 2001. „Teorie aktów mowy”. *Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej* 6: 95–113.
- Ożóg, K. 1982. „Podziękowania w polszczyźnie mówionej”. *Język Polski* 57(4–5): 259–266.
- Ożóg, K. 1984. „Grzecznościowe akty mowy”. W *Studia nad polszczyznę mówioną Krakowa II*, red. B. Dunaj. Kraków: Wydawnictwo UJ, 147–157.
- Ożóg, K. 1985. „Przeproszenia w dzisiejszej polszczyźnie mówionej”. *Język Polski* 65: 256–276.
- Ożóg, K. 1990a. „Grzecznościowe formuły wyrażające przeproszenia”. *Zeszyty Naukowe UJ. Prace Językoznawcze* 98: 46–56.
- Ożóg, K. 1990b. *Zwroty grzecznościowe współczesnej polszczyzny mówionej (na materiale języka mówionego mieszkańców Krakowa)*. Warszawa–Kraków: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Pałuszyńska, E. 2008. „Pragmatyczne akty mowy w kontekście komunikacyjnym”. *Acta Universitatis Lodzianae* 16: 21–27.
- Pasek, Z. 2012. „Chrześcijańskie sakramenty w ujęciu teorii aktów mowy”. *Studia Humanistyczne AGH* 11(1): 7–19.
- Pisarek, L. 2005. „O nieżyczliwych zachowaniach językowych (listy i liściki anonimowe)”. W *Życzliwość i agresja w języku i kulturze. Język a kultura* 17, red. A. Dąbrowska, i A. Nowakowska. Wrocław: Wydawnictwo UWr, 203–212.
- Pisarkowa, K. 1976. „Pragmatyczne spojrzenie na akt mowy”. *Polonica* 2: 265–279.
- Pisarkowa, K. 1978. „Hasło «honor» jako przedmiot analizy pragmatycznojęzykowej”. *Polonica* 4: 117–135.
- Pisarkowa, K. 1979. „Jak się tytułujemy i zwracamy do drugich”. *Język Polski* 59: 5–17.
- Pisarkowa, K. 1983. „Pisemny akt mowy jako lekarstwo na konflikt”. W *Tekst i zdanie. Zbiór studiów*, red. T. Dobrzyńska, i E. Janus. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 161–169.
- Pisarkowa, K. 1991. „Bezpośrednie akty mowy”. W *Words are physicians for an ailing mind. Sagners Slavistische Sammlung*, red. M. Grochowski, i D. Weiss, bd. 17. München: Peter Lang, 329–336.
- Pisarkowa, K. 1994. *Język według Junga. O czytaniu intencji*. Kraków: PAN.
- Porayski-Pomsta, J. 2008. „Funkcje mowy a intencjonalność wypowiedzi”. *Poradnik Językowy* 7: 10–22.
- Post, M. 1999. „Towards a Framework for the Study of Perlocutionary Acts”. *Linguistica Silesiana* 20: 19–30.

- Post, M. 2001. „Efekty i akty perlokucyjne”. W *Językoznawstwo kognitywne. Zjawiska pragmatyczne*, red. W. Kubiński, i D. Stanulewicz. Gdańsk: Wydawnictwo UG, 135–147.
- Przybyszewski, S. 2008. „Semantyczna i syntaktyczna analiza leksemu *aluzja*”. *Prace Językoznawcze UWM* 10: 187–200.
- Puchała, J. 2012. „«Przepraszam», «proszę», «dziękuję» – o polskiej i rosyjskiej etykiecie językowej”. *Postscriptum Polonistyczne* 10(2): 303–325.
- Puzynina, J. 1981. „O znaczeniu czasownika «oceniać» we współczesnym języku polskim”. *Studia Gramatyczne* 4: 113–126.
- Puzynina, J. 1987. „Funkcje języka i akty mowy”. *Polonistyka* 3: 163–172.
- Pytel-Pandey, D. 2011. „Dyrektywne akty mowy – klasyfikacja ze względu na siłę zobowiązania do ich realizacji”. *Slavica Wratislaviensia* 154: 149–158.
- Pytel-Pandey, D. 2012. „Dyrektywne akty mowy realizowane jako akty pośrednie”. *Acta Universitatis Wratislaviensis. Studia Wratislaviensia* 156: 151–158.
- Pytel-Pandey, D. 2013. „Dyrektywne akty mowy w Nowym Testamencie”. *Studia Wschodniostowiańskie* 13: 95–104.
- Pytel-Pandey, D. 2014. „Komunikacyjna charakterystyka aktów rady, ostrzeżenia i groźby”. *Acta Universitatis Wratislaviensis. Studia Wratislaviensia* 159: 357–366.
- Reinach, A. 1913. „The A Priori Foundations of Civil Law”. *Aletheia* 3: 1–142
- Rejter, A. 2014. „Problematyka przemian gatunków mowy wobec teorii dyskursu”. *Poradnik Językowy* 8: 23–35.
- Reszka, J. 1989. „Cechy semantyczne i składniowe wybranych wyrażeń komunikujących niezadowolone z istniejącego stanu rzeczy («narzeka», «utyskuje», «skarży się», «żali się»». *Polonica* 14: 45–65.
- Reszka, J. 2001. *Predykaty mówienia implikujące pojęcie zła w języku polskim*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe DWN.
- Rosińska-Mamej, A. 2015. „Ile jest aktów w makroakcie mowy, czyli o najczęstszych sposobach realizacji próśb we współczesnym języku polskim”. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 69: 113–126.
- Ruta, P. 1995. „Wybrane aspekty filozoficzne teorii wypowiedzi performatywnych”. *Roczniki Filozoficzne* 43(1): 117–137.
- Rybarkiewicz, D. 1993. „Analiza semantyczna polskich czasowników illokucyjnych”. *Poradnik Językowy* 9: 508–517.
- Sarnowski, M. 1999. *Przestrzeń komunikacji negatywnej w języku polskim i rosyjskim. Klótnia jako specyficzna sytuacja komunikacji werbalnej*. Wrocław: Wydawnictwo UWr.
- Searle, J.R. 1969. *Speech Acts: An essay in the philosophy of language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, J.R. 1980. „Czym jest akt mowy?”. *Pamiętnik Literacki* 2: 241–248.
- Searle, J.R. 1983. *Intentionality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Searle, J.R. 1987. *Czynności mowy. Rozważania z filozofii języka*, tłum. B. Chwedeńczuk. Warszawa: PAX.
- Searle, J.R. 1999. *Umysł na nowo odkryty*, tłum. T. Baszniak. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Searle, J. 2005. „What is an institution?”. *Journal of Institutional Economics* 1(1): 1–22.

- Siennicka, A. 2016. „Ironia jako narzędzie negatywnego wartościowania w języku polityki”. *Acta Philologica* 48: 59–86.
- Sikora, K. 2013. „Życzenia i winszowanie jako akt mowy”. *LingVaria* 8(16): 179–189.
- Sikora, K. 2020. *Życzenie w gwarze i kulturze wsi*. Kraków: Księgarnia Akademicka, Biblioteka „LingVariów”.
- Siuciak, M. 2013. „Kształtowanie się gatunku wiadomości prasowej w XVIII wieku”. W *Tekst – akt mowy – gatunek wypowiedzi*, red. U. Sokólska. Białystok: Wydawnictwo UwB, 351–367.
- Siuciak, M. 2015. „Problem kształtowania się gatunku a stabilizacja jego nazwy – na przykładzie wiadomości prasowej”. W *Gatunki mowy i ich ewolucja. T. 5: Gatunek a granice*, red. D. Ostaszewska, i J. Przyklenk. Katowice: Wydawnictwo UŚ, 326–334.
- Smith, B. 1990. „Towards a History of Speech Act Theory”. W *Speech Acts, Meanings and Intentions. Critical Approaches to the Philosophy of John R. Searle*, red. A. Burkhardt. New York: de Gruyter, 29–61.
- Sosnowska, N. 2006. „Paradoksy etykiety językowej (Wieloznaczność i wielofunkcyjność wyrazów i form)”. *Roczniki Humanistyczne* 6: 125–134.
- Stępień, M. 2007a. „«Oświadczać» a mówić prawdę”. *Prace Filologiczne* 52: 359–368.
- Stępień, M. 2007b. „O rozwoju znaczeń epistemicznych we współczesnej polszczyźnie na przykładzie czasownika {*ktos* *głosi*, *że*-}”. *Prace Filologiczne* 53: 579–594.
- Stępień, M. 2009a. „Formy osobowe a znaczenie czasowników. Na materiale wybranych jednostek języka z pogranicza klasy orzeczeń mówienia oraz orzeczeń epistemicznych”. *Linguistica Copernicana* 2(2): 115–135.
- Stępień, M. 2009b. „Ile jednostek języka kryje się za kształtem *stwierdzać/stwierdzić*?”. *Poradnik Językowy* 1: 69–83.
- Strawson, P.F. 1964. „Intention and convention in speech acts”. *The Philosophical Review* 73(4): 439–460.
- Szczepaniak, A. 2012. „Jak obrazić i przeprosić bez słów? Niewerbalne akty komunikacji w ujęciu kulturowym”. W *Akty i gatunki mowy w perspektywie kulturowej. Język a Kultura* 23, red. A. Burzyńska-Kamieniecka. Wrocław: Wydawnictwo UW, 471–485.
- Szczepankowska, I. 2016. „Prawodawczy akt mowy konwencja stylowa i ewolucja wypowiedzi w języku polskim”. *Stil* 6: 77–88.
- Szkuclarek-Śmiechowicz, E. 2008. „Grzecznościowe akty mowy w nauczaniu języka polskiego jako obcego na poziomie elementarnym (A1)”. *Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców* 16: 119–125.
- Szymura, J. 1980. *Język, mowa i prawda w perspektywie fenomenologii lingwistycznej J.L. Austina*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Świątek, J. 2005. „Wyrażenia deiktyczne jako forma perswazji w reklamie”. W *Język a komunikacja 8. Zbiór referatów z konferencji Język trzeciego tysiąclecia III, Kraków, 4–7 marca 2004*, red. G. Szpila. Kraków: Tertium, 411–424.
- Świątek, A. 2019. „The art of non-verbal communication in perlocutionary giftedness”. *Linguistics Beyond And Within* 5: 135–147.
- Tabakowska, E. (red.). 2001. *Kognitywne podstawy języka i językoznawstwa*. Kraków: Universitas.
- Tereszkiewicz, A. 2017. „Komunikacja z klientem na Twitterze – analiza wybranych aktów mowy w interakcji handlowej online”. *Studia Medioznawcze* 68(1): 75–84.

- Tokarski, R. 1989. „Zagadki – metafory – gry językowe”. *Język Artystyczny* 6: 16–31.
- Tymiakin, L. 2003. „Sposoby realizacji intencji i zachęty na przykładzie perswazyjnych wypowiedzi uczniów II klas gimnazjalnych”. W *Język polski. Współczesność. Historia, t. 4*, red. H. Duda, i W. Książek-Bryłowa. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 147–160.
- Tymiakin, L. 2007. *Naktanianie subdyrektywne. Propozycja, prośba i rada w realizacjach młodzieży gimnazjalnej. Zagadnienia wybrane*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Wajszczuk, J. 1997. *System znaczeń w obszarze spójników polskich. Wprowadzenie do opisu*. Warszawa: Katedra Lingwistyki Formalnej UW.
- Wajszczuk, J. 2005. *O metatekście*. Warszawa: Katedra Lingwistyki Formalnej UW.
- Wieczorek, K.A. 1998. „Jak słowa zmieniają świat?”. *Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego. Prace z Nauk Społecznych. Folia Philosophica* 16: 115–128.
- Wieczorek, U. 1999. *Wartościowanie. Perswazja. Język*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Wieczorek, U. 2002. „About Some Underlying Assumptions of Speech Act Theory”. W *Pase Papers. Proceedings of the 9th Annual Conference of the Polish Association for the Study of English, Gdańsk, April 2000*, red. D. Stanulewicz. Gdańsk: Wydawnictwo UG, 317–323.
- Wieczorek, U. 2009. „Zakłócenia w przekazie i odbiorze intencji aktu mowy”. W *W kregu teorii. Studia językoznawcze dedykowane profesorowi Kazimierzowi Polańskiemu in memoriam*, red. H. Fontański, R. Molencki, O. Wolińska, i A. Kijak. Katowice: Wydawnictwo UŚ, 266–275.
- Wierzbicka, A. 1973. „Akty mowy”. W *Semiotyka i struktura tekstu. Studia poświęcone VII Międzynarodowemu Kongresowi Słowistów*, red. M.R. Mayenowa. Warszawa–Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 201–219.
- Wierzbicka, A. 1980. *Lingua Mentalis. The Semantics of Natural Language*. New York: Academic Press.
- Wierzbicka, A. 1983. „Genry mowy”. W *Tekst i zdanie. Zbiór studiów*, red. T. Dobrzyńska, i E. Janus. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 125–138.
- Wierzbicka, A. 1991. *Cross-cultural pragmatics: the semantics of human interaction*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Wierzbicka, A. 1999. *Język – umysł – kultura*, red. J. Bartmiński. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wierzbicka, A. 2004. „Akty i gatunki mowy w różnych językach i kulturach”. W *Współczesna polszczyzna. Wybór opracowań 3. Akty i gatunki mowy*, red. J. Bartmiński, S. Niebrzegowska-Bartmińska, i J. Szadura. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 107–136.
- Wilkoń, A. 2003. „Gatunki mówione”. W *Porozmawiajmy o rozmowie: lingwistyczne aspekty dialogu*, red. M. Kita, i J. Grzenia. Katowice: Wydawnictwo UŚ, 46–58.
- Witczak-Plisiecka, I. 2009. „Legal Speech Acts in a Cognitive Linguistic Perspective – Focus on Modality”. *Comparative Legilinguistics (International Journal for Legal Communication)* 1(1): 159–175.
- Witczak-Plisiecka, I. 2011. „Performatywność jako znaczenie wyłaniające się w kontekście w świetle pojęć emergencji i amalgamatów językoznawstwa kognitywnego”. W *Przestrzenie kognitywnych poszukiwań*, red. A. Kwiatkowska. Łódź: Wydawnictwo UŁ, 195–206.
- Witek, M. 2011. *Spór o podstawy teorii czynności mowy*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe USz.
- Witek, M. 2013. „Spór między internalizmem i eksternalizmem w teorii aktów mowy”. W *Metodologie językoznawstwa: Ewolucja języka, ewolucja teorii językoznawczych*, red. P. Stalmaszczyk. Łódź: Wydawnictwo UŁ, 161–177.
- Wojtak, M. 2004. „Wzorce gatunkowe wypowiedzi a realizacje tekstowe”. W *Gatunki mowy i ich ewolucja. T. 2: Tekst a gatunek*, red. D. Ostaszewska. Katowice: Wydawnictwo UŚ, 29–39.

- Wojtasiewicz, O. 1970. „Aspekt czasowników w zdaniach wyrażających zakaz”. *Poradnik Językowy* 8: 521–522.
- Wojtasiewicz, O. 1975. „O performatywnym użyciu wyrażeń”. *Poradnik Językowy* 4: 180–185.
- Wojtczuk, K. 2007. „Współczesne polskie wykrzykniki w funkcji toastów”. *Conversatoria Linguistica* 1: 81–91
- Wolińska, O. 2009. „Deklaracja jako akt mowy i gatunek tekstu”. W *Języki zachodniosłowiańskie w XXI wieku*, t. 3: *Współczesne języki słowiańskie*, red. O. Wolińska, i M. Szymczak-Rozlach. Katowice: Wydawnictwo UŚ, 255–272.
- Wołk, M. 2003a. „Próba opisu cech składniowych i semantycznych predykatów relacjonujących przekazywanie informacji («ogłosić», «obwieścić», «zawiadomiać»)". *Polonica* 22–23: 165–186.
- Wołk, M. 2003b. „Próba ustalenia zakresu odniesienia wyrażeń «ogłoszenie», «obwieszczenie», «zawiadomienie» i «komunikat»". *Poradnik Językowy* 6: 9–24.
- Wołk, M. 2004. „O funkcjonowaniu terminu gatunek mowy w literaturze lingwistycznej”. W *Beiträge der Europäischen Slavistischen Linguistik (POLYSLAV)*, red. M. Bayer, M. Betsch, i J. Błaszczak. München: de Gruyter, 226–234.
- Wołk, M. 2005. „O znaczeniu wyrażeń «ogłoszenie», «obwieszczenie», «komunikat» i «zawiadomienie»". *Polonica* 24–25: 259–279.
- Wołk, M. 2006. „Kilka uwag o znaczeniu wyrażeń «informacja» i «wiadomość»". *Polonica* 26–27: 101–115.
- Wołk, M. 2007. „O definiowaniu mówienia w nazwach zachowań językowych”. W *Studia nad współczesną polszczyzną. Gramatyka, semantyka, pragmatyka*, red. A. Dobaczewski. Toruń: Wydawnictwo UMK, 209–225.
- Wołk, M. 2012. „Czy *pieprzyć o czymś* to ‘mówić głupstwa’? Kilka uwag o znaczeniu”. *Linguistica Copernicana* 2(8): 231–244.
- Wołk, M. 2014. „Czy głupoty są gatunkiem mowy? Eksperyment i refleksja”. *Poradnik Językowy* 8: 62–70.
- Wołoszyn, J. 2017. „Czasownikowe wykładniki nakłaniania kogoś do czegoś z perspektywy semantycznej. Rekonesans badawczy”. *LingVaria* 2: 291–307.
- Wołoszyn, J. 2018a. „*Nakłonić* a *namówić* – próba analizy semantycznej”. *Prace Językoznawcze* 20(1): 119–134.
- Wołoszyn, J. 2018b. „Próba analizy semantycznej wyrażenia *coś skłoniło kogoś do czegoś*”. *Linguistica Copernicana* 15: 129–142.
- Wójcicka, A. 2010. „«Nie powiedział tego, tylko zasugerował». Znaczenie czasownika [ktoś] *sugeruje* [komuś], *że*”. *Linguistica Copernicana* 1(3): 193–206.
- Wrzos, O. 2007. „Wypowiedzi dokonawcze czy dokonania wypowiedalne?”. *Studia Philosophiae Christianae* 43(1): 208–227.
- Wyrwas, K. 2002. *Skarga jako gatunek mowy*. Katowice: Wydawnictwo UŚ.
- Žagar, I.Ž., i M. Grgič. 2011. *How to Do Things with Tense and Aspect: Performativity before Austin*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- Załaźnińska, A. 2006. *Niewerbalna struktura dialogu*. Kraków: Universitas.
- Załaźnińska, A. 2014. „Gest jako nośnik intencji i znaczeń – pragmatyczne funkcje korelatu słowno-gestycznego”. W *Semantyczne i pragmatyczne aspekty komunikacji. Od deminutywów do gestów*, red. W. Pskit. Łódź: Wydawnictwo UŁ: 101–115.
- Zarzewny, G. 2012. „Językoznawstwo korpusowe w badaniach aktów mowy. Studium pilotażowe na przykładzie dyrektyw w podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego”. W *Akty*

- i gatunki mowy w perspektywie kulturowej. Język a Kultura* 23, red. A. Burzyńska-Kamieniecka. Wrocław: Wydawnictwo UW, 501–512.
- Zaucha, J. 2015. „Zróżnicowanie składniowe i semantyczne czasownikowych wykładników fałszu”. *Linguistica Copernicana* 12: 107–122.
- Zaucha, J. 2016. „Jednostki apelatywne. W poszukiwaniu wyróżnika”. *LingVaria* 21(1): 83–96.
- Zdunkiewicz, D. 2001. „Akty mowy”. W *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 259–270.
- Zgółkowa, H., i T. Zgółka. 2004. „Komplement jako rytualny akt mowy”. W *Rytualizacja w komunikacji społecznej i interkulturowej*, red. J. Mazur. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 99–105.
- Żabowska, M. 2014. „Oby vs. niech. Od chcenia do działania”. W *Wyrażenia funkcyjne w perspektywie diachronicznej, synchronicznej i porównawczej*, red. K. Kleszczowa, i A. Szczepanek. Katowice: Wydawnictwo UŚ, 207–219.
- Żurowski, S. 2006. „Mandy negatywne w sloganach reklamowych”. W *Oblicza komunikacji 1. Perspektywy badań nad tekstem, dyskursem i komunikacją*, red. I. Kamińska-Szmaj, T. Piekot, i M. Zaśko-Zielińska. Kraków: Tertium, 425–438.